

Особливості професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі: британський вимір

Зростання взаємозв'язку країн і народів сучасного світу, стрімкоплинні процеси глобалізації та інформатизації закономірно зумовлюють все більший інтерес до вивчення міжнародного досвіду у різних сферах суспільного життя, у тому числі й в освіті. Аналіз стану і динамічного розвитку західноєвропейських освітніх систем дає підстави стверджувати, що у рамках Болонського процесу відбуваються уніфікація національних освітніх стандартів, диверсифікація освітніх моделей, удосконалення технологій навчання.

У цьому зв'язку по-новому постає питання про вивчення і викладання іноземних мов (ІМ). Проблеми розвитку мовної педагогічної освіти в Європі традиційно перебували у полі зору українських дослідників. Зокрема, досліджувалися тенденції розвитку систем підготовки європейських учителів (Л. П. Пуховська), основні пріоритети професійної підготовки і перепідготовки вчителів іноземних мов Великої Британії (В. М. Базуріна), концептуальні засади реформи освіти в Британії (Г.А. Алексевич), проблеми реформування шкільної освіти в англomовних країнах у контексті глобалізації (А. А. Сбруєва), виклики сучасної мовної освіти в Європі (О. Я. Коваленко) та ін.

Проте дещо поза увагою дослідників залишається досвід, набутий британською педагогічною освітою на шляху модернізації змісту професійної підготовки майбутніх учителів ІМ до роботи у початковій школі з урахуванням пріоритету багатомовності в сучасній Європі.

Метою статті є окреслення особливостей професійної підготовки майбутніх учителів іноземної мови до роботи у початковій школі у контексті нової мовної політики в Європі.

Для досягнення поставленої мети пропонуємо розглянути сучасні моделі мовної освіти в Європі та визначити доцільність упровадження нових навчальних курсів у програми професійної підготовки майбутніх учителів ІМ у британських університетах.

За визначенням європейських експертів, лінгвістичне питання сьогодні знаходиться на передньому плані глобального освітнього простору [1 : 3]. За останні двадцять п'ять років в Європі відбулася значна кількість подій (міжнародні проекти, конференції, зустрічі), які суттєво вплинули на мовну політику, змінили програми, методи і засоби викладання і вивчення мов. Звернемося до деяких з них у хронологічній послідовності (див. Табл. 1) [2 : 18-19].

Таблиця 1

Хронологія розвитку мовної політики в Європі (1987-2012 рр.)

Дати	Події
1987 р.	Започаткування програми Linguarum за ініціативою ЮНЕСКО і як наслідувач Світового Конгресу з мовної політики, функцією якої стала промоція мовної політики, яка захищає мовне розмаїття і налаштовує на вивчення декількох мов.
1994 р.	Заснування у Граці (Австрія) Європейського центру сучасних мов з місією підтримки впровадження нової мовної політики, ініціатив та інновацій в галузі вивчення і викладання ІМ.

1998 р.	Проголошення Комітетом Міністрів (керівним органом Ради Європи) Рекомендації №R(98)6, в якій багато уваги приділяється всім віковим категоріям, але, в першу чергу, освіті молоді, наголошується на необхідності раннього початку навчання ІМ.
1999 р.	Представлення 69 країнами до Генеральної Асамблеї ООН проекту резолюції про повагу до багатомовності.
2000 р.	Затвердження Радою Європи Європейського мовного портфеля, який передбачає опис мовленнєвих умінь і культурного досвіду, набутих користувачем мови в процесі її вивчення в інституційному або природному середовищі, у трьох форматах: мовний паспорт, мовна біографія та досєє.
2000-2006 рр.	Реалізація європейською спільнотою програми дій Socrates II за новими цілями: сприяння навчанню і професійному розвитку вчителів ІМ упродовж життя та розвиток Європи знань через кооперацію і мобільність в освіті.
2001 р.	Організація і проведення Європейського року мов спільними зусиллями Ради Європи та Європейського Союзу.
2002 р.	Проведення Світового Конгресу з мовної політики (Барселона, Іспанія).
2003 р.	Ухвалення Генеральною конференцією ЮНЕСКО чотирьох резолюцій на підтримку мовного розмаїття і багатомовної освіти.
2005 р.	Розробка Європейським центром сучасних мов європейського портфеля для майбутніх учителів ІМ (The European Portfolio for Student Teachers of Languages). Це документ, укладений для майбутніх учителів ІМ, який допомагає усвідомити необхідні знання і вміння для викладання мов, оцінити рівень власної професійної компетентності та проводити постійний моніторинг розбудови педагогічного досвіду в процесі професійної підготовки [3].
2007 р.	Проведення Європейським центром сучасних мов широкомасштабної

	конференції «Мови для соціальної злагоди: мовна освіта у багатомовній і мультикультурній Європі».
2008 р.	Видання Білої Книги про діалог культур, в якій окреслено концептуальні засади розвитку діалогу культур на європейських теренах.
2009 р.	Видання Рекомендацій Ради Європи щодо раннього навчання другої мови.
2010 р.	Проведення у м Женева (Швейцарія) політичного форуму «Право учнів на якість і рівність в освіті – роль лінгвістичної та інтеркультурної компетентностей»
2007-2012 рр.	Укладання профілів мовної освіти європейських країн, у тому числі України (2011).

Всі ці європейські програми та імплементація проектів мають за мету привернути увагу вчителів ІМ і суспільної думки до освітньої місії викладання ІМ і соціально-культурного виміру спілкування і співробітництва.

Осмислення нової ролі вивчення і викладання ІМ у практичній і науковій площині спричинило появу нового напрямку у педагогіці – інтеркультурного. Під інтеркультурною педагогікою у документах Ради Європи розуміється галузь педагогічної науки, предметом якої є закономірності розвитку багатомовних і міжкультурних умінь для встановлення зв'язків, відносин і обмінів між культурами [2 : 37].

Назустріч викликам часу в інтеркультурній педагогіці робиться акцент на розробці ефективних моделей мовної освіти в Європі. На зміну старій, традиційній моделі формуються і формулюються нові підходи до вивчення і викладання мов, які базуються на принципах багатомовності, мультикультурності, інтеркультурної компетентності та мають такі характерні риси, як:

- акцент на європейському громадянстві і багатомовності;
- багатомовність як джерело збагачення суспільства;
- урахування різного мовного досвіду учнів, набутого поза школою;
- визначення і позитивне ставлення до двомовності і різного культурного походження;
- позитивне ставлення до освіти в умовах двомовності, розвиток здібностей рідною, а також іншими мовами;
- визнання користування іншою мовою нормою;
- визнання вивчення іншої мови нормою;
- визнання цінності володіння іншою мовою навіть на низькому рівні комунікативної компетенції та заохочення до її розвитку впродовж життя;
- розвиток культурного компоненту у викладанні мов, включаючи інтеркультурне усвідомлення; динамічне бачення культури;
- вивчення мови через встановлення зв'язків між мовами, розвиток усвідомлення мов;
- визначення можливості успішного вивчення мов будь-якою людиною [2 : 48-49].

Справитися з найважливішими завданнями нової моделі мовної освіти зможуть тільки відповідно підготовлені вчителі ІМ. Розглянемо функції, які ставляться в обов'язок

сучасному європейському викладачу, правомірно звернувшись до матеріалів Європейського центру сучасних мов, в яких були сформульовані вимоги до змісту професійної підготовки вчителів ІМ, у тому числі початкової школи. У документі «Назустріч майбутньому: викладачі мов у Європі» експертами визначено широке коло знань і умінь майбутнього вчителя ІМ [2 : 76-90].

Предметні знання і вміння включають знання мови (мов) для загальних і професійних цілей та відповідної тематики, володіння комунікативними вміннями, нормами поведінки у рамках етикету і культурних розбіжностей, презентаційними вміннями, вміннями прийняття рішень щодо вибору і адаптації змісту та технологій навчання згідно з потребами і стилями навчання учнів.

Загальні і спеціальні знання світу передбачають обізнаність учителя ІМ в житті суспільства на регіональному, національному, міжкультурному і світовому рівнях, у культурі, літературі, ЗМІ, спорті, а також у спеціальних галузях знань, які пов'язані з використанням мови для професійних цілей.

Знання і вміння, пов'язані з обізнаністю у мовній політиці, вимагають від учителя ІМ володіння стратегічними питаннями вивчення і викладання мов, інформацію про міжнародні стандарти і кваліфікації, професійним інструментарем, розробленим Радою Європи (Європейські Рекомендації, Європейський мовний портфель), національною мовною проблематикою, державними програмами тощо.

Знання і вміння, пов'язані з педагогічною діяльністю, передбачають професійну підготовку з дидактики, методики, організації навчального процесу, розробки навчальних матеріалів, планів, програм і оцінювання.

Знання і вміння, пов'язані з усвідомленням місії вчителя ІМ, виводять цю професію далеко за межі власно навчання мови, оскільки у викладанні мови вчителі використовують інформацію про життя і культуру країни, мова якої вивчається, виховують толерантність і повагу до інших культур, допомагають учням навчитись вчитися, сприяють розвитку їх самостійного критичного і креативного мислення.

Знання і вміння, пов'язані з засобами навчання, вимагають від вчителя ІМ готовності до творчого користування сучасними технологіями, впевненого володіння ІКТ, здатності до їх інноваційного застосування у навчальному процесі.

Знання і вміння, пов'язані з життям школи і суспільства, формують учителя-менеджера, організатора, адміністратора, здатного до ефективних рішень щодо проведення тестування / іспитів, розробки навчальних програм, написання статей, підготовки методичних матеріалів до друку, керівництва ресурсними центрами та інших обов'язків.

Гнучкість і прихильність до навчання упродовж життя є необхідними професійними якостями вчителя ІМ, на успішність діяльності якого постійно впливають такі змінні фактори, як потреби учнів, оснащення шкільного простору, технологічні інновації, спілкування з учнями, колегами, керівництвом школи, батьками.

З позицій компетентнісного підходу, серед загальних вимог до вчителя ІМ дослідники відмічають:

- високу професійну компетентність, яка базується на глибоких знаннях і ерудиції в науково-предметній галузі, нестандартному мисленні, володінні інноваційною тактикою, стратегією, методами вирішення творчих задач;
- педагогічну компетентність, яка включає знання основ педагогіки і психології, володіння сучасними формами, методами, засобами, технологіями навчання;
- комунікативну компетентність, яка передбачає розвинене літературне усне і писемне мовлення, вільне володіння іноземними мовами, ефективними методами і прийомами міжособистісного спілкування;
- інтеркультурну компетентність, яка розуміється як здатність досягнення взаєморозуміння між носіями різних мов і культур;

- інформаційну компетентність, тобто вміння пошуку, обробки і використання інформації за допомогою ІКТ з метою прийняття на її основі певних рішень, тобто створення нової інформації;

- загальнокультурну компетентність, що охоплює сформований науковий світогляд, сталу систему духовних, культурних, моральних, та інших цінностей у їх національному і загальнолюдському розумінні [4 : 37-41].

Порівняльно-педагогічне дослідження програм у 12 університетах Великої Британії та вивчення доповіді про мовну політику міста Шефільда (Англія), поданої до Ради Європи, доводять, що існують дві точки зору на зміст підготовки майбутніх учителів ІМ до роботи у початковій школі [5; 6]. Згідно з першою, особливо важливою є методологічна підготовка, що передбачає фундаментальну психолого-педагогічну освіту. Друга акцентує увагу на методиці освіти і характеризується прагматичним підходом до визначення галузей компетентності вчителя ІМ. Проте в обох випадках фундаментом сучасної підготовки вчителів ІМ є не тільки вивчення історії педагогіки і психології, але й такі міждисциплінарні галузі педагогічного знання, як порівняльна педагогіка і управління освітою, а також вивчення основ філософії, соціології освіти, теорії та історії освіти, експериментальної педагогіки, школознавства і методики викладання ІМ у початковій школі.

Значного поширення у програмах професійної підготовки Європейського вчителя ІМ набув курс педагогічної соціології, який містить вивчення соціологічних методів і прийомів дослідження, а також питань, пов'язаних з соціальними ролями вчителя, соціалізацією, соціальним контролем і освітою, школою як соціальною системою та ін. Важливим предметом для формування гуманістичних поглядів майбутніх учителів ІМ є курс педагогічної етики, в рамках якого студенти вивчають етичну проблематику педагогічної діяльності вчителя, норм поведінки, що визначаються специфікою професії. У змісті професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів у європейських країнах значна увага приділяється педагогічному менеджменту. З метою розвитку управлінських умінь майбутнім педагогам пропонується такі курси як «Управління класом», «Керівництво групою» тощо. Європейські педагоги і дослідники підтримують тезу про те, що педагогічна діяльність учителя ІМ буде ефективною, якщо вона буде поєднана з дослідницькою діяльністю. Тому багато університетів включають до програм підготовки курси, присвячені дослідницькій та інноваційній діяльності в освіті.

Для забезпечення високого рівня мовної підготовки змістовим пріоритетом для майбутніх учителів ІМ є також курс прикладної лінгвістики, який інтегрує соціологічні і психолінгвістичні аспекти. Вочевидь, вчитель ІМ повинен мати достатній багаж знань у галузі культурології, країнознавства (лінгвокраїнознавства). Ці навчальні дисципліни традиційно складають основу навчання ІМ у вищих закладах освіти в Європі. Сьогодні у їх викладанні акцент робиться на поважному ставленні до багатомовності і полікультурності, сприянні усуненню конфліктів і культурному збагаченню всіх сторін. Тому з'являються нові курси, наприклад, інтеркультурна педагогіка, міжкультурне мовознавство, як це має місце в університетах Великої Британії.

Останнім часом відмічається введення нових курсів, які знайомлять майбутніх учителів ІМ з досягненнями науки, техніки і культури («Екологія», «Глобальні проблеми сучасності», «Інформаційні технології», «Мистецтво комунікації»). Вони базуються на міждисциплінарній основі та орієнтуються на фундаментальні знання у широких галузях гуманітарних і прикладних наук [7 : 78].

Отже у Великій Британії зміст професійної підготовки вчителів ІМ початкової школи орієнтується на модель «євровчителя», визначену Радою Європи і Європейською Комісією. Такий вчитель повинен відповідати наступним вимогам:

- володіти щонайменше трьома мовами Європейського союзу (рідною мовою і двома іноземними);

- бути «експертом» в галузі як національної культури і культури країни мова, що вивчається, так і глобальної «європейської культури»;
- в якості «експерта» у сферах навчання і учіння, щиро і толерантно ставитись до всіх учнів – представників культу, культурно неоднорідного сучасного суспільства;
- не просто володіти іноземною мовою, а й, бажано, викладати один навчальний предмет іноземною мовою, що робить сучасного фахівця мобільним на європейському ринку праці.

У перспективі дослідження слід спрямувати на вивчення змін у самому процесі підготовки майбутнього вчителя ІМ, на аналіз її технологій та методів у контексті загальної тенденції активізації навчальної діяльності студентів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Green Paper on Teacher Education in Europe: High Quality Teacher Education for High Quality Education and Training / Ed. by F. Buchberger, B.P. Campos, D. Kallos, J. Stephenson. Thematic Network on Teacher Education in Europe. – 97 p. / URL: http://www.see-educoop.net/education_in/pdf/green_book-oth-enl-to2.pdf
2. Facing the Future. Language Educators across Europe / The European Centre for Modern Languages. – Strasbourg: Council of Europe Publishing, 2003. – 156 p.
3. European Portfolio for Student Teachers of Languages: A reflection tool for language teacher education / European Centre for Modern Languages. – Council of Europe Publishing, 2007. – 75 p.
4. The Training of Teachers of a Foreign Language: Developments in Europe: Main Report. A Report to the European Commission / Directorate – General for Education and Culture. August 2002. / URL: http://www.ec.europa.eu/education/policies/lang/doc/executive_summary_full_en.pdf
5. Базуріна В. М. Професійна підготовка майбутніх учителів іноземних мов у Великій Британії: Дис...канд. пед. наук, 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Житомир, 2006. – 233 с.
6. Council of Europe: Sheffield's Language Education policies: City Report. January 2008. / URL: http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/Profils1_EN.asp#TopOfPage
7. Носачева Е. А. Интегративные процессы в развитии теории и практики подготовки преподавателя иностранных языков в ФРГ (научно-педагогический аспект): Дис... канд. пед. наук, 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Ростов-на-Дону, 2003. – 229 с.